

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-158>

УДК 332.142.6:330.342.14

РОЛЬ КЛЮЧОВИХ СТЕЙКХОЛДЕРІВ У РОЗВИТКУ ЕКОСИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

THE ROLE OF KEY STAKEHOLDERS IN THE SOCIAL ENTREPRENEURSHIP ECOSYSTEM DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN REGIONS

Ревко Альона Миколаївна

доктор економічних наук, професор,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7888-3657>

Revko Alona

Chernihiv Polytechnic National University

Стаття присвячена дослідженню особливостей розвитку екосистеми соціального підприємництва в регіонах України та ролі ключових стейкхолдерів у цьому процесі. Запропоновано авторське визначення поняття «екосистема соціального підприємництва». Виявлено, що українська екосистема соціального підприємництва включає наступних ключових стейкхолдерів: державні установи (міністерства, місцева влада, державні організації тощо), соціальні підприємства, класичний бізнес, соціальних інвесторів та донорів, навчальні заклади (університети, школи), громаду, а також засоби масової інформації, котрі відіграють вирішальну роль у вирішенні економічних, соціальних, культурних та екологічних проблем. Проаналізовано виклики, з якими стикаються соціальні підприємці України в процесі взаємодії з ключовими стейкхолдерами. Визначено вектори розвитку екосистеми соціального підприємництва в Україні.

Ключові слова: екосистема соціального підприємництва, стейкхолдер, підприємницька екосистема, розвиток громад, синергія.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the social entrepreneurship ecosystem development in the regions of Ukraine and the role of key stakeholders in this process. It was found that the concept of the social entrepreneurship ecosystem is inextricably linked with collective synergy, which contributes to increasing the efficiency of social enterprises and supporting their dual goals. The author's definition of the concept of "social entrepreneurship ecosystem" is proposed. The main methodological tool for researching the role of key stakeholders in the creation and development of the social entrepreneurship ecosystem was a semi-structured interview, which included 3 main blocks of questions. It has been proven that the Ukrainian social entrepreneurship ecosystem includes the following key stakeholders: state institutions (ministries, local authorities, state organizations, etc.), social enterprises, classical business, social investors and donors, educational institutions (universities, schools), the community, as well as mass media. They play a decisive role in solving economic, social, cultural and environmental problems. It has been established that state institutions on a "top-down" initiative, through incentive mechanisms, determine the institutional framework and strategy for the development of social entrepreneurship in the regions; business as an investor and mentor; the community as a "customer" of services, in which social enterprises are created with the aim of achieving social changes on the initiative of "from below" and promoting the welfare of society; educational institutions as a tool for the formation of entrepreneurial competences and access to the knowledge base. The challenges faced by social entrepreneurs of Ukraine in the process of interaction with key stakeholders have been analyzed. It was found that social entrepreneurs have insufficient experience in establishing cooperation with international organizations, in particular with umbrella organizations in the field of social entrepreneurship. The development vectors of the social entrepreneurship ecosystem in Ukraine have been identified.

Keywords: social entrepreneurship ecosystem, stakeholder, entrepreneurial ecosystem, community development, synergy.

Постановка проблеми. Екосистема соціального підприємництва – це складна система, яка охоплює різні комбінації факторів, зацікавлених сторін (стейкхолдерів) і процесів. Ключові стейкхолдери, зокрема державні установи, соціальні підприємства, соціальні інвестори, донори, бізнес-асоціації, інкубатори, акселератори, навчальні заклади та громада в екосистемі соціального підприємництва відіграють ключову роль у вирішенні економічних, соціальних, культурних та екологічних проблем певного регіону та країни в цілому. Проте, в Україні розвиток екосистеми соціального підприємництва гальмується недосконалістю нормативно-правової бази, відсутністю ефективних механізмів державної підтримки та обмеженим доступом до інвестиційних можливостей. З огляду на це, набуває актуальності потреба у всебічному дослідженні особливостей розвитку екосистеми соціального підприємництва в регіонах України та ролі ключових стейкхолдерів у цьому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів розвитку підприємницької екосистеми та екосистеми соціального підприємництва присвячені праці науковців, зокрема, Айзенберга Д. [1], Борнштейн Д. [2], Девіса С. [2], Борзаги К. [3], Галера Д. [3], Франкіні Б. [3], Стема Е. [4] та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема розвитку екосистеми соціального підприємництва та ролі ключових стейкхолдерів у цьому процесі є не достатньо досліджена у науковій та практичній площині. Наукова література більше зосереджена на дослідженні підприємницької екосистеми, а важлива роль соціального підприємництва і його екосистеми у процесах розбудови громадянського, соціально відповідального суспільства досліджена не в повному обсязі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основною метою даної публікації є дослідження особливостей взаємодії ключових стейкхолдерів (держава-громада-бізнес-освіта) екосистеми соціального підприємництва регіонів України та їх впливу на розвиток даної екосистеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування та розвиток екосистеми соціального підприємництва базується на концепції підприємницької екосистеми, котра підкреслює, що підприємництво здійснюється в спільноті взаємозалежних акторів. Зокрема, наукова література про підприємницьку еко-

систему зосереджується на ролі соціального контексту у сприянні або стримуванні підприємництва, взаємозалежності між акторами, або зацікавленими сторонами (стейкхолдерами) в цій системі [1, с. 2]. Більш того, самі підприємці можуть відігравати кілька важливих ролей у розбудові підприємницької екосистеми, включаючи натхнення, наставництво, інвестиції, нових засновників і нових працівників [5].

Поняття екосистеми соціального підприємництва нерозривно пов'язано з колективною синергією, котра сприяє підвищенню ефективності соціальних підприємств і підтримки їхніх подвійних цілей [6, с. 260].

На наше переконання, екосистема соціального підприємництва це взаємозалежна сукупність акторів (стейкхолдерів), яка функціонує таким чином, що забезпечує сталу підприємницьку та соціальну дію (вплив).

В межах даного дослідження нами було проведено напівструктуроване анонімне інтерв'ю із українськими соціальними підприємцями, щоб зрозуміти роль ключових стейкхолдерів у розвитку екосистеми соціального підприємництва та з якими викликами стикаються соціальні підприємці в процесі взаємодії зі стейкхолдерами. У дослідженні взяли участь соціальні підприємці, що мають 5 і більше років досвіду у сфері ведення соціального бізнесу. Репрезентативність вибірки склали 15 респондентів – соціальні підприємці з 9 областей України (Київська, Херсонська, Черкаська, Донецька, Запорізька, Вінницька, Львівська, Полтавська, Івано-Франківська).

Основним методичним інструментом дослідження ролі ключових стейкхолдерів у створенні та розвитку екосистеми соціального підприємництва було напівструктуроване інтерв'ю, що включало 3 основні блоки питань:

1. Загальна інформація про соціальне підприємство (рік створення, розмір, вид економічної діяльності та організаційно-правова форма, соціальна та бізнес складові). Варто відмітити, що респонденти здійснюють різні види економічної діяльності, зокрема, освіта (27% респондентів), переробна промисловість (20% опитаних), оптова та роздрібна торгівля (13% респондентів), тимчасове розміщення й організація харчування (13% респондентів), операції з нерухомим майном (7% респондентів), діяльність домашніх господарств (7% респондентів), мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (7% респондентів), а також професійна, наукова та технічна діяльність (7% респондентів) (рис. 1).

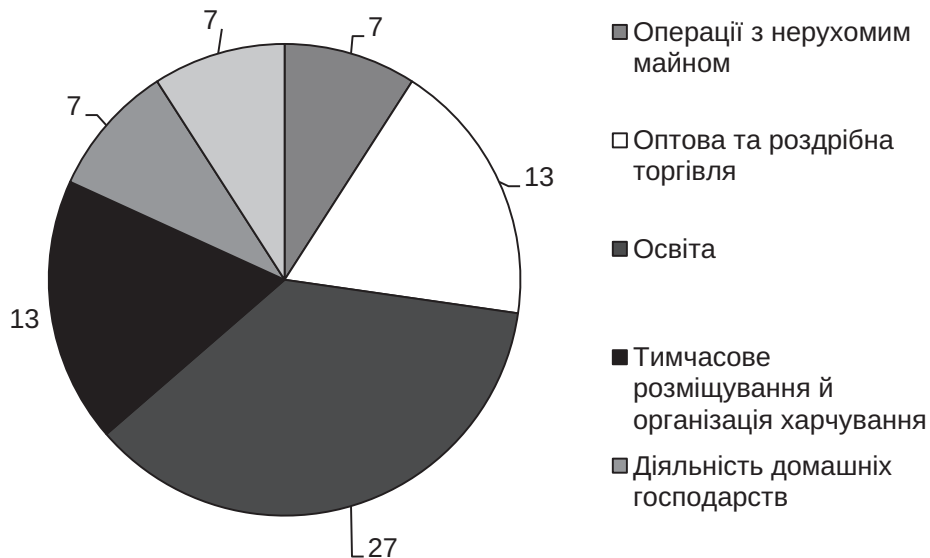

Рис. 1. Розподіл респондентів за видами економічної діяльності

Джерело: розроблено авторкою

Більшість опитаних є представниками мікро (≤ 10 працівників) підприємств (47% опитаних) та малих (≤ 50 працівників) підприємств (47% опитаних). І лише одне соціальне підприємство було середнім, тобто налічувало більше ніж 50 працівників, а саме 62.

2. Структура екосистеми соціального підприємництва (ключові стейкхолдери конкретного соціального підприємства – респондента та їх роль у розвитку екосистеми соціального підприємництва).

За результатами дослідження було виявлено, що до ключових стейкхолдерів респонденти відносять: державні установи (міністерства, місцева влада, державні організації тощо), соціальні підприємства, класичний бізнес, соціальних інвесторів та донорів, навчальні заклади (університети, школи), громаду, а також засоби масової інформації (рис. 2).

Ключові стейкхолдери екосистеми соціального підприємництва відіграють вирішальну роль у вирішенні економічних, соціальних, культурних та екологічних проблем. Так, державні інституції за ініціативою «зверху вниз», через механізми стимулювання визначають інституційні рамки та стратегію розвитку соціального підприємництва регіонів; бізнес як інвестор і ментор; громада як «замовник» послуг, у якій створюються соціальні підприємства з метою досягнення соціальних змін за ініціативою «знизу» та сприяння добробуту суспільства; навчальні заклади як інструмент формування підприємницьких компетенцій та доступу до бази знань.

Хоча й соціальне підприємництво поступово впроваджується в систему освіти в Україні, проте це здійснюється не на достатньому рівні. Навчання соціальному підприємству на різних освітніх рівнях в Україні має здійснюватися систематично та на основі міждисциплінарного підходу [7, с. 99].

3. Виклики, з якими стикаються соціальні підприємці в процесі взаємодії з ключовими стейкхолдерами.

Основним обов'язком держави є створення відповідних нормативно-правових умов (наприклад, оподаткування, доступу до фінансових ресурсів (державні гранти, тендери, державні закупівлі тощо), дослідження тощо). Жоден інший стейкхолдер не зможе виконати цю роль. На місцевому рівні держава може сприяти розвитку екосистеми шляхом виявлення та залучення ключових стейкхолдерів до діалогу [4].

Соціальні підприємці відмічають не достатню підтримку з боку держави. Проте, наголошують на тому, що важливим напрямком розвитку екосистеми соціального підприємництва є створення умов для соціальних підприємств бути сталим та прибутковим бізнесом, а не дотаційними соціальними організаціями.

Глобальними викликами, з якими зіткнулися соціальні підприємці – респонденти є Ковід та війна на території України, що сприяло коеволюції екосистеми більше в партнерські відносини. Це й допомогло, у більшості випадків, соціальним підприємцям не тільки утримати соціальне підприємство від закриття, але й трансформувати його та розширювати

Рис. 2. Екосистема соціального підприємництва України

Джерело: розроблено авторкою

партнерську мережу. Трансформація відбувалась за різними напрямками: від переходу в онлайн режим діяльності до зміни бізнес та соціальної компонент.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати проведеного дослідження свідчать про недостатній досвід соціальних підприємств в налагодженні співробітництва з міжнародними організаціями. Більше того, досвід співпраці з парасольковими організаціями у сфері соціального підприємництва зазначив тільки один респондент. Даний факт зменшує можливості українських соціальних

підприємств доступу до новітніх знань, освітніх можливостей та інших ресурсів, що сприяють розвитку екосистеми соціального підприємництва.

На нашу думку, для розвитку екосистеми соціального підприємництва в Україні потрібно розробити стійку модель розвитку потенціалу екосистеми, шляхом впровадженню нових векторів міжнародного співробітництва, трансформації освітньої компоненти розвитку екосистеми, оскільки її розвиток створює нові можливості у взаємодії людей, людей і держави, людей і локальної громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Isenberg, D. (2011). The Entrepreneurship Ecosystem Strategy as a New Paradigm for Economic Policy: Principles for Cultivating Entrepreneurship. Institute of International and European Affairs, Dublin, Ireland, 12 May 2011, 1–13.
2. Bornstein D, Davis S. (2010). Social Entrepreneurship: What everyone needs to know. Oxford University Press.
3. Carlo Borzaga, Giulia Galera, Barbara Franchini, Stefania Chiomento, Rocío Nogales and Chiara Carini (2020). Social Enterprises and Their Ecosystems in Europe. Comparative Synthesis Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 192 p. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8274&furtherPubs=yes>
4. Stam, E. (2014). The Dutch entrepreneurial ecosystem. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2473475>
5. World Economic Forum (2013). Entrepreneurial ecosystems around the globe and company growth dynamics. World Economic Forum. Davos.
6. Bhardwaj Rohit, Srivastava Saurabh, Bindra Sunali and Sangwan Sumit (2023). An ecosystem view of social entrepreneurship through the perspective of systems thinking. *Systems research and behavioral science*. Vol. 40 (1). P. 250–265.

7. Alona Revko (2023). The Role of Education in the Social Entrepreneurship Ecosystem Development in Poland and Ukraine. *Regional and Local Studies*. Doi: 10.7366/15094995s2306

REFERENCES:

1. Isenberg, D. (2011). *The Entrepreneurship Ecosystem Strategy as a New Paradigm for Economic Policy: Principles for Cultivating Entrepreneurship*. Institute of International and European Affairs, Dublin, Ireland, 12 May 2011, 1–13. [in English]
2. Bornstein D, Davis S. (2010). *Social Entrepreneurship: What everyone needs to know*. Oxford University Press. [in English]
3. Carlo Borzaga, Giulia Galera, Barbara Franchini, Stefania Chiomento, Rocío Nogales and Chiara Carini (2020). *Social Enterprises and Their Ecosystems in Europe. Comparative Synthesis Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 192 p. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8274&furtherPubs=yes>. [in English]
4. Stam, E. (2014). The Dutch entrepreneurial ecosystem. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2473475>. [in English]
5. World Economic Forum (2013). *Entrepreneurial ecosystems around the globe and company growth dynamics*. World Economic Forum. Davos. [in English]
6. Bhardwaj Rohit, Srivastava Saurabh, Bindra Sunali and Sangwan Sumit (2023). An ecosystem view of social entrepreneurship through the perspective of systems thinking. *Systems research and behavioral science*, vol. 40 (1), pp. 250–265. [in English]
7. Alona Revko (2023). The Role of Education in the Social Entrepreneurship Ecosystem Development in Poland and Ukraine. *Regional and Local Studies*. Doi: 10.7366/15094995s2306. [in English]